

בס"ד, י"ח ניסן התשפ"ו

מנחות פ"ד – עומר בשביעית, וביכורים מן המובחר

שאלות:

1. יאיר קטף תפוחי אדמה של הפקר בשמיטה, מותר לו לשרוף אותם?

הבאת העומר ושתי הלחם מתבואת שביעית

- המשנה במסכת שקלים אומרת: שאנשים שממונים על ידי בית הדין שומרים על ה"ספחין" (תבואה שגדלה מעצמה בשמיטה והיא הפקר). התפקיד שלהם הוא להבטיח שיהיה מספיק יכול להביא את העומר (שלא ילקטו את זה עניים), והם מקבלים שכר מתרומת הלשכה.
 - רמי בר חמא הקשה לרב חסדא התורה אומרת על פירות שביעית שהם "לְאֶכְלָהּ", ולומדים "לאכלה ולא לשריפה". אז, איך מותר להקריב את קומץ העומר ולשרוף אותו על גבי המזבח?
 - רב חסדא ענה: שהתורה אמרה שהעומר הוא "לְדַרְתֵּיכֶם", וזה אומר שהוא חייב להתקיים בכל דור, גם בשנת השמיטה.
 - רמי בר חמא שאל למה לא להביא תבואה מהשנה שעברה (שישית) שנקצרה כשהיא היתה כרמל, שאין בה קדושת שביעית?
 - רב חסדא ענה, שהתורה דורשת שהעומר יהיה "כְּרֶמֶל" (תבואה רכה וטריה), ותבואה של שנה שעברה היא כבר יבשה ולא נחשבת כרמל.
 - רבי יוחנן ורבי אלעזר נחלקו: למה לא מביאים תבואה ישנה לעומר?
 - רבי יוחנן אומר: בגלל הפסוק "כְּרֶמֶל תִּקְרִיב", שדורש שהתבואה תהיה כרמל בזמן ההקרבה.
 - רבי אלעזר אומר: בגלל הפסוק "רֵאשִׁית קְצִירְכֶם", שדורש שהעומר יהיה מההתחלה של הקציר הנוכחי, ולא מהסוף של קציר של השנה שעברה.
 - רבה מקשה על ההסבר של רבי יוחנן מבריייתא שרבה הביא כבר בדף סח, שדנה בשאלה מאיפה יודעים שהעומר בא משעורים:
 - רבי אליעזר: לומד בגזירה שווה מהמילה "אָבִיב". במכת ברד במצרים כתוב: "כִּי הִשְׁעֵרָה אָבִיב", ובעומר כתוב "אָבִיב קְלוֹי בְּאֶשׁ".
 - רבי עקיבא: בהסבר השני אומר שאם העומר היה מחיטים, אז שתי הלחם שמביאים בשבועות לא יוכל להיקרא "ביכורים", כי כבר הקריבו חיטים לפניו בעומר.
- מדברי רבי עקיבא בבריייתא רואים שהסיבה שאי אפשר להביא תבואה ישנה לשתי הלחם וגם לעומר שגם הוא קרוי ביכורים, בגלל הדין של "ביכורים" (הצורך בראשית הקציר הנוכחי). הדין הזה מתאים להסבר של רבי אלעזר ("ראשית קצירכם") וסותר את ההסבר של רבי יוחנן ("כרמל תקריב"). לכן, דברי רבי יוחנן נדחו ("תיובתא").

2. ליאור הביא בטנא שלו ביכורים שגדלו בעציץ שלו, הכהן יקבל את זה?

הבאת ביכורים מן המובחר

בהמשך לדברי המשנה שלנו, שאמרה שצריך להביא את העומר ואת שתי הלחם מן ה"מובחר", הגמרא מביאה משנה ממסכת ביכורים שאומרת שגם בביכורים מביאים רק משבעת המינים שהשתבחה בהם הארץ ומן המובחר, ולכן לא מביאים תמרים שגדלו בהרים (שהם כחושים) או פירות שגדלו בעמקים.

- עולא אמר שאדם שעבר והביא ביכורים מפירות שאינם מן המובחר הפירות לא התקדשו.
 - כשרבה אמר את ההלכה של עולא. רבי אחא בר אבא: הקשה מברייתא ארוכה שעוסקת בסדרי עדיפויות בבית המקדש. הברייתא לומדת מהפסוקים "קָרְבַּן רִאשִׁית" (שנאמר גם לגבי שתי הלחם וגם לגבי ביכורים – שאור ודבש), "בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה", ו"חַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בְּכֹרֵי קִצִּיר חֲטִים", "וְחַג הַקִּצִּיר בְּכֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה", "בְּכֹרֵי כָּל אֲשֶׁר בָּאֲרָצָם" – ששתי הלחם מהתבואה החדשה, צריכות להקדים את כל המנחות גם כאלה שבאות מחיטים וגם כאלה שבאות משעורים, וגם קודם לנסכים ולביכורים. (כי קודם אתה עושה חג השבועות – חג הקציר, עם שתי הלחם, ורק אח"כ תעשה ביכורי מעשיך שכולל נסכים ופירות האילן של הביכורים...)
 - בברייתא כתוב במפורש ששתי הלחם קודמות גם לתבואות שגדלו מאליהן ושגדלו בגג, בחורבה, בעציץ או בספינה. משמע מהברייתא שמביאים ביכורים מהמקומות האלה, וזה סותר את דברי עולא שפסל פירות שלא הגיעו מן המובחר!
 - רבה מתרץ: הברייתא הזאת בסיפא לא מדברת על ביכורים שגדלו בגג, אלא על מנחות (כמו מנחת נדבה) שגדלו במקומות האלה. הברייתא מלמדת ששתי הלחם צריכות להקדים גם את המנחות האלו.
 - רב אדא בר אהבה מקשה על התירוץ: הרי הפסוק שהברייתא מצטטת להבאה מהגג ומהחורבה הוא: "בְּכֹרֵי כָּל אֲשֶׁר בָּאֲרָצָם אֲשֶׁר יִבְיֵאוּ לְד' לָךְ יִהְיֶה כָּל טְהוֹר בְּבִיתְךָ יֵאָכְלוּ". הפסוק הזה אומר שכל מי שטהור בבית הכהן יכול לאכול את זה (כולל נשים ועבדים), אבל מנחות נאכלות רק לכהנים זכרים ("זכרי כהונה")! אם ככה, הפסוק חייב לדבר על ביכורים.
1. רב משרשיא מתרץ שהפסוק הזה נחלק לשני עניינים: ההתחלה שלו ("לך יהיה") מדברת על מנחות (שנאכלות לזכרים), והסוף שלו ("כל טהור בביתך") מדבר על ביכורים. לכן אין סתירה – הדרשה על הגג והחורבה יכולה להתייחס למנחות.
 2. רב אשי מתרץ שהפסוק כולו מדבר על מנחות. המילים "כל טהור בביתך" מתייחסות לסוג מסוים של מנחה – לחמי תודה, שנאכלים לכל בני בית הכהן. ולכן אין הוכחה שהברייתא התירה להביא ביכורים מהמקומות האלו, ודברי עולא נשארים בתוקף.

3. אריה רוצה למכור פיצה האם כדאי לו במרכז העיר למרות שיש שם הרבה מתחרים?

מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בפירות לא מובחרים

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים מוקדמת יותר על הדין של עולא לגבי ביכורים מפירות לא מובחרים:

- **רבי יוחנן אומר:** אם הביא – לא קידש (כמו **עולא**). הוא לומד מהפסוקים "מִרְאשִׁית" ו"מֵאַרְצָךְ" – הקידומת "מ" באה למעט, ללמד שמביאים רק מחלק מהפירות (שבעת המינים) ומחלק מהמקומות בארץ (למעט פירות שבהרים או בעמקים). **רבי אלעזר** מספר שראה את **רבי יוחנן** בחלום, וזה מה שגרם לו להבין שההסבר הזה הוא "דבר משובח".
- **ריש לקיש אומר:** אם הביא – קידש. לדעתו, הפירות האלה דומים ל"כחוש בקדשים" (בהמה רזה וכחושה) – למרות שזה לא מצב מובחר, אם הקדישו אותה היא קדושה. **ריש לקיש** דורש **כרבן גמליאל בר רבי** שדרש "אַרְצָךְ" כהיקש לפסוק 'אַרְץ חטה ושעורה... שמשבח את הארץ, כדי ללמד שביכורים באים רק משבעת המינים. והוא לא דורש את המיעוט 'מארצך'.
- הגמרא מביאה שתי ברייתות שסותרות לגבי פירות שגדלו בגג, בחורבה, בעציץ או בספינה: אחת אומרת שמביאים וקוראים (את וידוי הביכורים) ואחת אומרת שמביאים ולא קוראים.
- לפי **ריש לקיש** (שסובר שהפירות קדושים), אפשר ליישב את הסתירה לפי רמת איכות הפירות בכל מקום:
 - גג: אם גדלו על גג של מערה (שיש בה הרבה אדמה) הפירות משובחים ולכן מביא וקורא. אבל אם גדלו על גג של בית – הפירות לא משובחים ולכן מביא ולא קורא.
 - חורבה: אם מדובר בחורבה מעובדת שהאדם טרח בה – הפירות משובחים אבל אם החורבה לא מעובדת – הפירות לא משובחים ומביא ולא קורא.
 - עציץ: עציץ נקוב נחשב כמחובר לקרקע ופירותיו משובחים (מביא וקורא), לעומת עציץ לא נקוב שפירותיו לא משובחים.
 - ספינה: פירות שגדלו בספינה מחרס נחשבים משובחים (מביא וקורא), כי החרס הוא כמו אדמה. אבל ספינה מעץ נחשבת כמו עציץ לא נקוב והפירות לא משובחים.
- לפי **רבי יוחנן**, מדובר במחלוקת תנאים; **רבי יוחנן** סובר כמו הברייתא שאומרת שבעציץ ובספינה (שהם גרועים אפילו מתמרים שבהרים) לא מביאים ביכורים כל עיקר.
- המשנה שלנו הזכירה שסולת מהמקום שנקרא עפוריים היא השנייה במעלה ומאוד משובחת.
- הגמרא בתחילת הדף הבא מביאה סיפור על יוחנא וממרא (המכשפים במצרים) שלעגו למשה רבנו כשהוא בא לעשות אותות ומופתים לפני פרעה. ואמרו לו: "וכי תבן אתה מכניס לעפוריים?". "וכי למצרים, שהיא מלאה בכשפים, אתה מביא עוד כשפים?".
- משה רבנו ענה להם בדרך של ליצנות, כמו הפתגם שאומר: "שלעיר שיש בה הרבה ירק, הבא גם אתה ירק למכור". דווקא במקום שיש בו הרבה ירק שם מוכרים כי כל הקונים מתקבצים לשם.